

Отримана 14.10.2025

Прорецензована: 25.10.2025

Прийнята до друку: 24.11.2025

Електронна адреса: solodilova.o.v@dsau.dp.ua

shchepova.d.r@dsau.dp.ua

DOI: <http://doi.org/10.25264/2312-7112-2025-29-61-66>

Солоділова О., Щєпова Д. Філософські аспекти соціально-політичного впливу штучного інтелекту на управління суспільством. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філософія»: науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2025. № 29. С. 61–66.

УДК 1:316.3:004.8

Олена Солоділова, Діана Щєпова

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬСТВОМ

У статті розглянуто філософські аспекти соціально-політичного впливу штучного інтелекту (ШІ) на управління суспільством у контексті глобальної цифрової трансформації. Проаналізовано роль ШІ як інструменту підвищення ефективності державного управління, прийняття політичних рішень, прогнозування соціально-політичних процесів і комунікації між владою та громадянами. Наголошено, що ШІ стає не лише технологічним феноменом, а й новим соціальним агентом, який впливає на структуру суспільних відносин, політичну культуру та морально-етичні норми. Розкрито ключові переваги використання ШІ – аналітичність, швидкість обробки інформації, об'єктивність і прозорість – а також ризики, серед яких: втручання у приватність, алгоритмічна упередженість, втрата робочих місць і загроза дегуманізації управлінських процесів.

Здійснено філософський аналіз морально-етичних та правових викликів, що постають у зв'язку з делегуванням управлінських функцій алгоритмічним системам. Обґрунтовано необхідність формування етичних стандартів і правових механізмів для регулювання використання ШІ в політичній сфері, забезпечення прозорості, безпеки й довіри громадян до таких систем. Автор підкреслює важливість гармонізації технологічного прогресу з гуманістичними цінностями, збереження балансу між автоматизацією та людською участю у процесі прийняття рішень.

Констатується, що впровадження ШІ у соціально-політичне управління є не лише технологічною, а й філософсько-гуманітарною проблемою, яка потребує системного підходу, етичного регулювання та розвитку культури відповідального використання технологій. ШІ має потенціал стати інструментом підвищення прозорості, ефективності й демократичності політичних процесів за умови дотримання принципів справедливості, відповідальності та свободи людини.

Ключові слова: штучний інтелект, соціально-політичне управління, етика, філософія техніки, цифровізація, демократія, алгоритмічне управління.

Olena Solodilova, Diana Shchepova

PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE SOCIO-POLITICAL INFLUENCE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GOVERNANCE OF SOCIETY

The article explores the philosophical aspects of the socio-political impact of Artificial Intelligence (AI) on governance in the context of global digital transformation. It examines AI's role as a tool for improving public administration efficiency, political decision-making, forecasting socio-political processes, and enhancing communication between governments and citizens. The study emphasizes that AI is becoming not only a technological innovation but also a new social actor that reshapes the structure of social relations, political culture, and moral norms. The key advantages of AI implementation – analytical capacity, processing speed, objectivity, and transparency – are highlighted alongside potential risks such as privacy violations, algorithmic bias, job displacement, and the threat of dehumanizing decision-making.

A philosophical analysis of the ethical and legal challenges arising from delegating decision-making powers to algorithmic systems is conducted. The paper justifies the need to develop ethical standards and legal frameworks to regulate AI in political governance, ensuring transparency, security, and public trust. The author stresses the importance of harmonizing technological progress with humanistic values and maintaining balance between automation and human participation in decision-making processes.

It is concluded that the integration of AI into socio-political governance is not only a technological challenge but also a philosophical and humanitarian issue requiring a systemic, ethically grounded approach and a culture of responsible technology use. AI has the potential to become a key instrument for enhancing transparency, efficiency, and democracy in political processes – provided that human freedom, responsibility, and justice remain at the core of its implementation.

Keywords: artificial intelligence, socio-political governance, ethics, philosophy of technology, digitalization, democracy, algorithmic decision-making.

Постановка проблеми. У сучасному світі швидкий розвиток технологій став основним двигуном прогресу в різноманітних сферах діяльності, включаючи політичне управління. У зв'язку з цим, актуальність дослідження питання соціально-політичного впливу ІІІ в управлінні суспільством набуває все більше значення. ІІІ – це сфера комп'ютерних наук, що займається розробкою алгоритмів та систем, здатних виконувати завдання рівня інтелектуальних зусиль людини. Ведучі країни світу вже сьогодні почали запроваджувати ІІІ в різні сфери соціально-політичної діяльності, пов'язані з аналізом даних, прогнозуванням подій, визначенням стратегій і тактик зовнішньої політики та ін. ІІІ здатний значно підвищити ефективність державного управління та допомогти у вирішенні багатьох актуальних проблем суспільства.

Без сумнівів, ІІІ стає дійсно універсальною технологією та важливим фактором, що визначає майбутнє. Вже сьогодні окремі технології ІІІ активно використовуються в сучасному житті. Це і широкомасштабна роботизація, і транспорт, що самокерується, і масове заміщення розумової праці людини обчислювальною технікою [6]. Втім використання ІІІ в сфері соціально-політичного управління суспільством також формулює ряд питань, пов'язаних з приватністю даних, створенням нерівності в доступі до технологій та потенційною втратою робочих місць. ІІІ використовується для аналізу соціальних мереж та моніторингу суспільної думки в режимі реального часу, що дозволяє політикам швидко реагувати на події та видозмінювати свою стратегію у відповідності до потреб суспільства. У зв'язку з цим, виявлення тенденцій та перспектив застосування ІІІ в управлінні суспільством являє вкрай важливу тему для дослідження.

Метою статті є дослідження виявлення тенденцій і перспектив соціально-політичного впливу ІІІ на управління суспільством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема штучного інтелекту охоплює широкий спектр філософських, соціально-політичних, психологічних, педагогічних аспектів. У західній філософській традиції вона найбільш виражена в так званих «антисциєнтистських» течіях, таких як філософія життя та екзистенціалізм, а також у роботах представників «глобально-екологічного катастрофізму», зокрема А. Печчеї, Д. Медоуза, Дж. Форрестера, П. Ерліха, А. Дж. Бахма, Г. Гардіна. Вивченням сучасних технологій, штучного інтелекту та його впливу на людство займаються такі відомі зарубіжні дослідники, як Ентоні Агіре, Дарен Аджемоглу, Сем Альтман, Деніел Г. Бобров, Нік Бостром, Рональд Вейн, Джозеф Вейценбаум, Стів Возняк, Іван Гавел, Стівен Гокінг та ін.

Інноваційні технології штучного інтелекту, семантичне моделювання на основі генеративного ІІІ та його застосування в різних суспільних сферах активно досліджуються й українськими науковцями. Серед них варто відзначити таких фахівців, як О. Баранов, С. Барановський, О. Білокобильський, С. Ботвіновська, С. Водолазька, В. Глушков, І. Девтеров, О. Дзьобань, В. Дудар, М. Кисельов, Т. Крайнікова, О. Краковецький, Д. Ланде, Д. Лубко, Б. Малиновський, Ю. Мелков, О. Мороз, С. Шаров, А. Шевченко.

Окрему увагу приділяють дослідженню процесів цифровізації суспільства, а також можливостям використання ІІІ в управлінні та маркетингу такі науковці, як В. Воронкова, М. Глибовець, А. Золотова, Н. Ковтун, М. Козловець, В. Косєвцов, С. Крилова, І. Лук'янець, Т. Ніколаєнко, Р. Окрепкий, О. Олецький, В. Остроухов, К. Покотило, Б. Погореленко, О. Пунченко, О. Рубанець, В. Слюсар, Н. Хамітов, В. Хавроненко, С. Хрупович.

Водночас філософський аспект соціально-політичного впливу новітніх технологій і викликів, які несе штучний інтелект, на суспільство залишається предметом активних дискусій та вимагає подальшого глибокого наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Означимо ключові тенденції, переваги та виклики, з якими стикається політична система при запровадженні ІІІ. Одним з основних трендів є підвищення використання аналітичних інструментів для прийняття рішень та обробки даних. Це означає, що ІІІ використовується та буде використовуватись для аналізу великого обсягу даних, пошуку в ньому особливостей і закономірностей, та надання обґрунтованих рекомендацій для ухвалення подальших рішень.

Інший тренд, пов'язаний з автоматизацією процесів та розширенням сфер застосування ІІІ в соціально-політичному управлінні суспільством. Перш за все мова йде про прогнозування та моделювання політичних сценаріїв, розвитку систем ІІІ для обробки та аналізу даних в політиці, підвищенням автоматизації процесу прийняття рішень і розробці алгоритмів машинного навчання для

прогнозування політичних подій. Таким чином ІІІ використовується для прогнозування політичних подій та визначення найбільш імовірних сценаріїв їхнього розвитку.

Крім того, слід вказати на таку функцію ІІІ, як поліпшення комунікації та взаємодії з громадянами через розширення застосування роботизованих систем і розвиток голосових та текстових асистентів (чат-ботів). Оскільки розвиток голосових та текстових асистентів для спілкування з громадянами є важливим трендом, що сприяє зростанню ефективності комунікації між державою та її громадянами.

Втім слід зазначити, що в соціально-політичній сфері поки що досить обмежено використання алгоритмів машинного навчання та технологій ІІІ. Зокрема, в більшості випадків, коли ми говоримо про ІІІ, мова йде про алгоритми машинного навчання з використанням нейромереж.

В цілому відзначимо зростаючу роль ІІІ в соціально-політичній сфері, де він використовується для аналітики, прийняття рішень, прогнозування, комунікації та підвищення ефективності роботи політичних інститутів. Втім, не слід забувати, що впровадження ІІІ також потребує врахування етичних та соціальних аспектів для забезпечення найкращих результатів.

Таким чином, можна виділити наступні сфери, які можуть бути найбільш перспективними для впровадження ІІІ в соціально-політичному житті суспільства:

- аналітика даних: ІІІ допомагає аналізувати великі обсяги даних, пов'язані з політичними рішеннями, тим самим підвищити якість прийнятих політичних рішень, до прикладу, шляхом виявлення латентних закономірностей;
- прогнозування: системи допомагають прогнозувати результати політичних подій та рішень використовуючи дані з минулого та сучасного;
- моніторинг: ІІІ може допомогти моніторити виконання політичних рішень та виявляти проблеми та вади до того, як це може визначити людина;
- політична комунікація: ІІІ може допомогти зробити комунікацію між державою та громадянами більш ефективною, наприклад, шляхом створення чат-ботів, що допомагатимуть обробляти запити громадян та зменшать навантаження політиків;
- демократизація політичних процесів: ІІІ може допомогти покращити прозорість політичної системи, наприклад, шляхом використання блокчейн-технологій;
- сфера безпеки: машинні алгоритми здатні виявляти небезпечний контент та їх носіїв, реагуючи на слова та словосполучення-тригери.

Отже, найбільш перспективними сферами для впровадження ІІІ в соціально-політичне життя суспільства можуть бути аналітика даних, прогнозування, моніторинг, підвищення ефективності політичної комунікації, прозорості, якості прийнятих рішень та безпеки.

Втім не дивлячись на очевидні позитивні сторони впровадження ІІІ в сферу соціально-політичного управління суспільством, існує ряд проблем, пов'язаних з цим процесом. По-перше, це проблема суб'єктивності: подібні системи можуть бути упередженими у своїх рішеннях, якщо дані, на основі яких вони збирали інформацію, містять матеріали, що включають чийсь особисті думки, не підкріплені фактами. По-друге, проблема прозорості. Штучний інтелект може використовувати складні алгоритми, які важко зрозуміти та пояснити. Як наслідок, це може спричинити недовіру до системи та нерозуміння того, на якій підставі було ухвалене те чи інше рішення, що, у свою чергу, може призвести до суспільного невдоволення. По-третє, захист персональних даних. Системи ІІІ вразливі до зламів і кібератак з боку третіх осіб, які можуть використовувати особисті дані людей без їхньої згоди або в цілях, що завдають шкоди громадянам. Це може призвести до порушення права людини на конфіденційність і приватність. SWOT-аналіз переваг і вад використання ІІІ у внутрішній політиці держави наведений у табл. 1. Зазначивши основні проблеми впровадження ІІІ в соціально-політичне управління суспільством, спробуємо запропонувати варіанти їх вирішення. Зокрема, для захисту персональних даних, необхідно розробляти «прозорі» алгоритми, які легше зрозуміти та пояснити, що підвищить довіру до подібних систем в цілому. Також необхідне регулювати використання ІІІ шляхом створення законів, що регламентують використання ІІІ в соціально-політичному житті. Такий крок забезпечить застосування ІІІ у відповідності до інтересів суспільства. Крім того, слід ретельно відбирати дані, на підставі яких відбуватиметься навчання ІІІ, з метою запобігання упередженості та дискримінації. Необхідно створити корпоративну культуру, котра забезпечить підтримку екосистеми ІІІ, щоби максимально ефективно використовувати її можливості та подолати перепони на шляху до успішного впровадження нових технологій.

Сильний бік	Слабкий бік	Можливості	Загрози
Автоматизація і оптимізація процесів прийняття рішень	Етичні питання та проблеми відповідальності за рішення ІІІ	Підвищення ефективності внутрішньої політики та прийняття рішень	Потенційна втрата робочих місць через автоматизацію
Швидка обробка великих обсягів даних для прогнозування та аналізу	Спротив суспільства та побоювання щодо використання ІІІ	Покращення якості прийнятих рішень на основі аналізу даних	Можливість порушення приватності та зловживання даними
Покращення точності й об'єктивності прийняття рішень	Необхідність значних інвестицій та ресурсів для розробки і підтримки ІІІ	Можливість розробки інноваційних політик на основі аналізу даних	Можливість виникнення упередженості або дискримінації в алгоритмах ІІІ
Прискорення процесів прийняття рішень та реагування на зміни	Обмежена доступність ІІІ для певних країн або регіонів	Підвищення рівня громадянської участі в прийнятті рішень	Залежність від якості та надійності алгоритмів і моделей ІІІ
Можливість створення персоналізованих рекомендацій і програм для населення	Необхідність фахівців з експертизою в області ІІІ	Створення нових робочих місць та можливостей для розвитку ІІІ-індустрії	Технічні проблеми та збої в роботі системи

В цілому, з філософської точки зору, слід вказати на важливість встановлення етичних стандартів, забезпечення прозорості та безпеки при впровадженні ІІІ в соціально-політичне управління суспільством. Актуальною є розробка нормативного фундаменту та проведення регулярних перевірок систем ІІІ для підтримки довіри та ефективного використання цифрових технологій в політиці.

Надзвичайно важливе використання ІІІ при прогнозуванні та моніторингу державних рішень. Перш за все, за допомогою ІІІ можна вимірювати політичні настрої, аналізувати рейтинг довіри до владних інститутів та політиків, що є важливою складовою прийняття політичного рішення. Однією з найскладніших задач в соціально-політичному управлінні суспільством є прогнозування майбутніх сценаріїв, і ІІІ може бути корисним інструментом в цьому процесі. Шляхом аналізу даних та використання моделей ІІІ можна отримати варіанти розвитку подій, що допоможе приймати ефективні рішення. Використання ІІІ в роботі державних органів дозволить скоротити затрати на бек-офіс та знизити помилки людського фактору в прийнятті рішень. Це особливо актуально в контексті зниження обсягів неефективних рішень та корупційної складової.

Таким чином, можемо відмітити значний потенціал ІІІ в сфері соціально-політичного управління, особливо в сферах моніторингу, аналізу даних та прогнозуванні. Використання ІІІ може допомогти політикам приймати більш обґрунтовані та ефективні рішення на підставі об'єктивних даних і аналітики.

ІІІ вносить значні зміни в область комунікації з громадянами шляхом максимально адресного доведення контенту. Технології ІІІ дозволяють аналізувати реакції населення на події та контент в соціальних мережах, що сприяє більш точному моніторингу та адаптації комунікаційних стратегій. Крім того, віртуальні асистенти і чат-боти, засновані на ІІІ, дозволяють автоматизувати обробку запитів громадян, а це підвищує швидкість та якість обслуговування й знижує державні видатки.

Використання ІІІ в політичній комунікації та взаємодії з громадянами надає нові інструменти, такі як аналіз громадської думки через Big Data і персоналізацію комунікації. Це дозволяє більш точно розуміти потреби та уподобання громадян, а також надавати їм зручні цифрові послуги. Однак, важливо зберегти баланс між автоматизацією та людським фактором, щоб урахувати різноманітність думок та потреб громадян.

Таким чином, ІІІ дає нові можливості для більш ефективної політичної комунікації та взаємодії з громадянами, однак необхідно враховувати баланс між автоматизацією та участю людей, щоб задовольнити різноманітні потреби та думки громадян.

Використання ІІІ в електоральному процесі надає як потенційні можливості, так і загрози, з одного боку. ІІІ може значно підвищити ефективність і точність виборів, покращити аналіз даних про уподобання виборців та забезпечити більш доступну інформацію про політичні програми та кандидатів. Це може сприяти більш справедливому та інформативному виборчому процесу. Втім, з іншого боку, використання ІІІ в електоральному процесі пов'язане з певними ризиками та викликами. Необхідно

зберігати баланс між автоматизацією та відповідальністю людини, щоб уникнути потенційного скорочення участі виборців і послаблення вирішальної ролі людей у виборчому процесі.

Для успішного застосування штучного інтелекту в електоральній сфері важливо розробляти ефективні механізми забезпечення прозорості, незалежної перевірки алгоритмів, захисту даних і конфіденційності виборців. Регулювання використання ШІ в цій галузі має бути чітким і ґрунтуватися на принципах етики, справедливості та рівноправності.

Загалом, впровадження штучного інтелекту в електоральний процес відкриває значні перспективи для сучасної політичної практики, проте потребує всебічного обговорення, розробки етичних стандартів та врахування інтересів усіх учасників виборчого процесу. За умови правильного підходу до його використання та управління ризиками, ШІ може стати цінним інструментом для створення більш відкритої, ефективної та надійної виборчої системи.

Висновки. Філософські аспекти соціально-політичного впливу штучного інтелекту (ШІ) на управління суспільством розкривають глибоку трансформацію взаємодії людини, держави та технологій у сучасну епоху цифровізації. Аналізуючи зміни, які зумовлені проникненням ШІ у сферу політики, можна стверджувати, що ця технологія не лише оптимізує процеси прийняття рішень, а й формує нові етичні, соціальні та гуманітарні виклики.

По-перше, очевидною є тенденція зростання ролі ШІ як аналітичного інструменту у державному управлінні. Завдяки здатності обробляти великі масиви даних, ШІ дозволяє швидко визначати закономірності, прогнозувати політичні сценарії, аналізувати суспільні настрої та пропонувати обґрунтовані управлінські рішення. Це зменшує вплив суб'єктивного фактора та підвищує ефективність політичних інститутів. Проте з філософського погляду постає питання про межі делегування рішень технічним системам – адже відмова від людської рефлексії на користь алгоритмічної логіки може призвести до редукції політики як простору етичного вибору.

По-друге, застосування ШІ в соціально-політичній сфері відкриває нові можливості демократизації та прозорості управління. Інтелектуальні системи здатні забезпечити моніторинг рішень у реальному часі, попереджати зловживання владою, підвищувати відкритість політичних процесів. Водночас існує ризик перетворення ШІ на інструмент контролю над громадянами через тотальний збір даних і маніпулювання суспільною думкою. Таким чином, технологічна ефективність має бути врівноважена моральною відповідальністю та правовим регулюванням.

По-третє, важливим філософським аспектом є етика використання штучного інтелекту. Розширення автономії машинних алгоритмів ставить під сумнів поняття свободи волі, справедливості й відповідальності. Якщо політичні рішення частково ухвалюються системами ШІ, виникає дилема – хто несе моральну та юридичну відповідальність за їхні наслідки. Етична складова вимагає формування нових норм – «цифрової етики» – яка передбачатиме прозорість алгоритмів, запобігання дискримінації та дотримання права людини на приватність.

По-четверте, ШІ сприяє трансформації політичної комунікації. Використання чат-ботів, віртуальних асистентів і систем аналізу соціальних мереж створює нові формати взаємодії між державою та громадянами. Персоналізація інформаційних потоків підвищує ефективність комунікацій, однак одночасно несе ризик інформаційних бульбашок, де алгоритми підкріплюють упередження, а не сприяють суспільному діалогу. З філософської точки зору це породжує проблему автентичності спілкування та підміну міжособистісного дискурсу технічною симуляцією.

По-п'яте, у політичному прогнозуванні та виборчих процесах ШІ має як конструктивний, так і деструктивний потенціал. Його використання може зробити вибори точнішими, прозорішими й доступнішими, забезпечити аналітику уподобань виборців та підвищити участь громадян у політичному житті. Однак при відсутності чіткого регулювання алгоритми можуть стати інструментом маніпуляцій і втручання у демократичні процеси. Тому надзвичайно важливим є створення правової бази для регламентації електорального застосування ШІ, що включатиме незалежну перевірку алгоритмів, аудит даних та контроль за їхнім використанням.

По-шосте, виклики приватності та кібербезпеки залишаються одним з ключових обмежень впровадження ШІ у державне управління. Вразливість баз даних та можливість кібератак породжують загрозу втрати персональної інформації, а отже – порушення основних прав людини. Для збереження довіри суспільства до цифрових систем необхідно впроваджувати принципи «прозорих алгоритмів», які дозволяють відстежити логіку прийняття рішень і мінімізувати можливість зловживань.

По-сьоме, з точки зору філософії техніки, впровадження ШІ в політичну практику має подвійний ефект: воно підвищує раціональність управління, але водночас загрожує дегуманізацією політичної діяльності. Технологічна ефективність не повинна замінювати моральні цінності та гуманістичні принципи. У цьому контексті важливо розвивати концепцію «етичного штучного інтелекту», де головним критерієм стане служіння людині, а не її підпорядкування технічним алгоритмам.

Таким чином, можна зробити узагальнюючий висновок, що штучний інтелект є не лише інструментом удосконалення соціально-політичного управління, а й каталізатором глибокої цивілізаційної трансформації. Його вплив виходить за межі технологічного виміру і торкається сутності людини як суб'єкта політичної дії. Тому майбутнє ефективного та етичного використання ШІ у сфері управління суспільством залежить від того, наскільки людство зможе гармонізувати раціональну логіку машин із гуманістичними принципами свободи, відповідальності та справедливості.

Отже, впровадження ШІ має здійснюватися за такими ключовими напрямками:

- поєднання технологічного розвитку з етичним регулюванням;
- забезпечення відкритості, підзвітності та прозорості алгоритмів;
- підготовка суспільства до нових форм взаємодії людини і технології;
- підтримка балансу між автоматизацією та людською участю у прийнятті рішень.

У результаті можна стверджувати, що філософське осмислення соціально-політичного впливу ШІ є необхідною передумовою його безпечного впровадження. Саме філософія покликана забезпечити методологічний фундамент, який дозволить не лише ефективно використовувати потенціал штучного інтелекту, а й зберегти людяність, етичність і демократичність майбутнього суспільства.

Література:

1. Баранов О. Соціальна та цифрова трансформації: джерело правових проблем, *Інформація і право*. №3(38). 2021. С. 59-73.
2. Краковецький О. Перегони штучного інтелекту: що таке ChatGPT і кому він може стати в пригоді, *Mind*. 2023. Р.16-55.
3. Лубко Д.В., Мірошніченко М.Ю. Аналіз сучасних підходів та методик в області захисту інформації та даних, *Вісник Херсонського національного технічного університету*. №1 (88). 2024. С. 231-236.
4. Солоділова О.В. Використання штучного інтелекту: соціально-філософський погляд, *Матеріали VI Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції «Українське суспільство у перспективах розвитку: історичний, соціально-політичний, освітньо-педагогічний аспекти»*, м. Київ, 26–31 березня 2025 року / Упоряд. Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2025. С. 1251-1253.
5. Щєпова Д. Р., Гудзенко О.З. Дискурс «ілюзорності» громадської думки в сучасному соціологічному теоретизуванні, *Габітус*. Вип.58. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. С.37-42.
6. Brynjolfsson McAfee. *The Second Machine Age: Work, Progress and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. 2014.
7. Danilyan O., Dzoban O., Kalynovskyi Y. Digital man as a product of the information society, *Cogito*. Vol. XV, no. 1/MARCH, 2023. P.142-158.
8. Dmytro Lande, Leonard Strashnoy. *GPT Semantic Networking: A Dream of the Semantic Web – The Time is Now*. Kyiv: Engineering, 2023. 168 p.